

Література

1. Бутко М. П. Регіональні особливості економічних трансформацій в перехідній економіці / М. П. Бутко. – К. : Знання України, 2005. – С. 163-164.
2. Воробйов В. І. Антикризове управління та фінансова санація підприємств : навч. посіб. / В. І. Воробйов, А. М. Штангрет, О. М. Петрашова, О. В. Мельников. – К. : ПрАТ «Укр-НДІСВД». – 2011. – 396 с.
3. Герасимчук З. В. Економічна безпека регіону : діагностика та механізм забезпечення : монографія / З. В. Герасимчук, Н. С. Вавдіюк. – Луцьк : Надстиря, 2006. – 243 с.
4. Грунин О. А. Экономическая безопасность организаций : учеб. пособ. / О. А. Грунин, С. О. Грунин. – С.-Пб., 2002. – 256 с.
5. Зацеркляний М. М. Основи економічної безпеки : навч. посібн. / М. М. Зацеркляний, О. Ф. Мельников. – К. : КНТ, 2009. – 337 с.
6. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України : стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 386 с.
7. Шарого Л. Д. Безопасность предпринимательской деятельности : учебник / под общ. ред. Л. Д. Шарого. – М. : ВК, 2005. – 480 с.
8. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В. Ф. Гапоненко, А. А. Беспалько, А. С. Власков. – М. : Ось-89, 2007. – 208 с.

УДК 338.439

І.І. Румик
кандидат економічних наук,
Університет економіки та права «КРОК»

Понятійні аспекти продовольчої безпеки як складової національної безпеки України

У статті розглянуто наукові підходи до визначення продовольчої безпеки на різних етапах розвитку суспільства. Особливу увагу приділено сучасному трактуванню поняття «продовольча безпека». Запропоновано напрями вдосконалення наукових положень щодо визначення категорії «продовольча безпека» на основі відтворювально-ресурсного підходу та факторів, що її забезпечують.

Ключові слова: продовольча безпека, економічна безпека, національна безпека, безпека, відтворювальний процес, ресурсне забезпечення.

И.И. Румык
кандидат экономических наук,
Университет экономики и права «КРОК»

Понятийные аспекты продовольственной безопасности как составляющей национальной безопасности Украины

В статье рассмотрены научные подходы к определению продовольственной безопасности на разных этапах развития общества. Особое внимание уделено современной трактовке понятия «продовольственная безопасность». Предложены направления совершенствования научных положений относительно определения категории

«продовольственная безопасность» на основе воспроизводственно-ресурсного подхода и обеспечивающих ее факторов.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, экономическая безопасность, национальная безопасность, безопасность, воспроизводственный процесс, ресурсное обеспечение.

I.I. Romyk

*PhD in Economics, Finance and Banking Department,
“KROK” University, Kyiv, Ukraine*

Conceptual Aspects of Food Security as Constituent of National Security of Ukraine

In the article the scientific approaches to the determination of food security on the different stages of society development were investigated. The special attention is spared to modern interpretation of the concept «Food Security». Ways of improvement of existing scientific applications in relation to determination of category «Food Security» on the basis of reproduction-resource approach and factors, which provide it, were offered.

Keywords: food security, economic security, national security, security, reproduction process, resources provision.

Постановка проблеми

У сучасних умовах важливим фактором розвитку українського суспільства є питання забезпечення населення країни продовольством. Продовольча безпека є ключовим елементом соціально-економічного розвитку і важливим елементом економічної та національної безпеки держави. У період трансформації економічної системи та соціального устрою України, побудови ринкових відносин продовольча безпека не втратила своєї актуальності, а навпаки, набула ще більшої гостроти. Як позитивні, так і негативні зміни у сфері виробництва та споживання продуктів харчування мають безпосередній вплив на стан добробуту і рівень життя населення. Слід відмітити, що тільки при забезпеченні продовольчої безпеки створюються умови та формуються механізми для протидії економічним загрозам, розвитку відтворювальних процесів у агропромисловому виробництві. Це обумовлюється тим, що продовольча проблема на сучасному етапі розвитку має світовий глобальний характер, який, у свою чергу, визначає стан національної безпеки країни.

Функціонування та розвиток агропромислового комплексу як основи виробництва продуктів харчування належним чином не забезпечені достатньо обґрунтованими методичними та аналітичними напрацюваннями щодо формування та реалізації ефективної агропродовольчої політики, особливо стосовно продовольчої безпеки в системі економічної та національної безпеки України. Тому розроблення наукових засад формування продовольчої безпеки в системі національної безпеки, що відповідає принципам функціонування ринкової економіки та сучасним змінам у структурі агропродовольчого виробництва, залишається актуальною й нині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Продовольча безпека розглядається як один із основних елементів національної безпеки держави, що забезпечує її автономність і незалежність від суміжних країн, і досліджується багатьма вченими [1]. На сьогодні існує значна кількість наукових праць з питань забезпечення економічної та продовольчої безпеки. Ве-

лику увагу дослідженню проблеми безпеки та її складових приділяли українські вчені, такі як В. Власов [28], О. Гойчук [17], С. Кваша [29], М. Крупка [23], Б. Пасхавер [3], П. Саблук [2], та зарубіжні, зокрема Л. Абалкін [15], Н. Карамзін [5], А. Сен [26], В. Сенчагов [9], Ю. Хромов [20] та багато інших.

Однак у більшості досліджень не розглядаються питання розвитку відтворювальних процесів у сільському господарстві у взаємозв'язку із забезпеченням продовольчої безпеки як складової економічної безпеки. Тому виникає необхідність вивчення проблеми продовольчої безпеки в системі національної безпеки з позицій розвитку відтворювальних процесів з урахуванням ресурсного забезпечення. Це дасть змогу своєчасно виявляти кризові ситуації в агропромисловому комплексі, підвищити ефективність і конкурентоздатність сільськогосподарського виробництва, рівень забезпечення продовольством населення України.

Тому дослідження проблеми продовольчої безпеки з точки зору її ресурсного забезпечення, зокрема в нових економічних умовах, не можна назвати закінченими, що вимагає подальших розробок у цьому напрямі.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Аналіз наукових робіт, статей і публікацій, присвячених досліджуваній проблематиці, виявив існування ще ряду аспектів, які вимагають наукового обґрунтування, що й обумовило актуальність цієї статті. На нашу думку, у вітчизняних публікаціях недостатньо уваги приділено соціально-економічним наслідкам забезпечення чи незабезпечення продовольчої безпеки на різних ієрархічних рівнях в умовах кризи, зміни структури агропромислового виробництва, її вплив на економічну безпеку країни.

На думку П. Саблука, не може вважатися економічно розвинутою і багатою держава, якщо людина в ній обмежена у продуктах харчування. Тому має бути розроблена і всебічно виважена парадигма національної продовольчої безпеки [2, с. 3].

Інший український вчений Б. Пасхавер продовольчу безпеку країни визначає як забезпечення доступності та достатності продовольчого споживання всіма прошарками населення переважно за рахунок вітчизняного агропромислового виробництва [3, с. 80-84].

Дослідник В. Власов пропонує розглядати як найважливіші чинники продовольчої безпеки такі [4, с. 69]:

- 1) рівень і структура кінцевого споживання продуктів харчування;
- 2) стан продовольчого потенціалу сфер АПК і природних ресурсів сільськогосподарського призначення;
- 3) обсяги і структура експорту-імпорту продовольства в регіоні, що характеризують міжрегіональний аспект відтворення;
- 4) якість і безпека продовольства.

Тому слід уточнити та розширити поняття «продовольча безпека» в умовах зміни структури агропромислового виробництва та його значення на сучасному етапі розвитку країни. Це дасть змогу краще зрозуміти проблему, урівноважити можливості доступу до продовольства в короткостроковій перспективі та стратегічної орієнтації на стале відтворення агропромислового комплексу, розвиток його потенціалу та насичення продовольчого ринку власною продукцією.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в дослідженні соціально-економічного змісту продовольчої безпеки як складової економічної та національної безпеки на сучасному етапі розвитку держави.

Виклад основного матеріалу дослідження

Продовольча проблема – одне з найважливіших питань, що гостро постає перед людством у найближчі десятиріччя. Загальне зростання чисельності населення Землі та підвищення рівня життя призведуть до того, що до 2050 р. попит на продукти харчування значно зросте, значною мірою за рахунок країн, що розвиваються. Крім того, нестача продовольства пов'язана також з іншими факторами: економічні кризи, посухи, неврожаї, зміна клімату, рівень розвитку сільськогосподарського виробництва, державне регулювання ціноутворення, виробничих відносин, співвідношення експорту-імпорту, роль власного виробництва.

Таким чином, економічну сутність продовольчої безпеки та її значення слід розглядати, на нашу думку, виходячи із сутності категорії «безпека».

Довгий час безпека розумілася як відсутність небезпеки для людини. З розвитком понятійного апарату теорії безпеки її значення розширювалося і стало розглядатися як безпека людини, суспільства та держави. Безпека стала метою, що визначає діяльність держави [5, с. 54].

Сучасні дослідники звертають увагу на багатокомпонентний характер поняття «безпека», яке включає об'єктивні та суб'єктивні складові. Так, М. Лесков вважає, що безпека – це «...тип динамічної рівноваги, характерний для складних саморегульованих систем і станів у підтримці суттєво важливих для збереження системи параметрів у допустимих межах» [6, с. 66]. Дослідник С. Васильчик пропонує розглядати безпеку в широкому розумінні, як філософію сучасного управління [7, с. 241].

На думку А. Качинського, безпека – це «...стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, а також довкілля в різних сферах життєдіяльності від внутрішніх і зовнішніх загроз» [8, с. 15].

Російський науковець В. Сенчагов пропонує під системою безпеки розуміти «сукупність організаційних, управлінських, технічних, правових та інших дій і заходів, сукупність сил і засобів, спрямованих на забезпечення безпеки об'єкта» [9, с. 148]. Інші російські дослідники під системою безпеки розуміють організовану сукупність спеціальних органів, служб, засобів, методів і заходів, які забезпечують захист життєво важливих інтересів особистості, підприємства та держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [10].

За українським тлумачним словником «безпека – стан, за якого ніщо кому-або чому-небудь не загрожує», а «забезпечення – надання чи створення матеріальних засобів» [11].

Як зазначає Я. Жаліло, «безпека не характеризує відсутність загроз як таких, що практично не можливо. Стан захищеності означає відсутність системоруйнівальних загроз, тобто тих із них, які не можуть бути органічно подолані в рамках механізмів, іманентних даній соціально-економічній системі» [12, с. 98].

За визначенням М. Казакова безпека держави є динамічно стійким станом щодо несприятливих впливів і діяльність із захисту від внутрішніх і зовнішніх загроз, із забезпеченням таких внутрішніх і зовнішніх умов існування держави, які гарантують можливість стабільного всебічного прогресу суспільства та його громадян [13, с. 62].

Українські вчені О. Кириченко, В. Сідак, М. Денисенко та інші вважають, що «система безпеки містить у собі ряд підсистем...» [14, с. 103].

Таким чином, аналіз наукових підходів до поняття «безпека» передбачає широкий погляд на неї та охоплює велике коло питань, пов'язаних з різними складовими (економічними, політичними, військовими, соціальними тощо).

Попри багатогранність поглядів на поняття «безпека» вважаємо, що всі елементи безпеки певною мірою пов'язані з економікою. На нашу думку, не зменшуючи значення інших елементів системи безпеки, економічна безпека виступає базисним, системоутворюючим елементом. Тому, розглядаючи проблему продовольчої безпеки, доцільно дотримуватися структури економічної безпеки, запропонованої Л. Абалкінін [15], яка включає три важливі елементи. Перший – економічна безпека означає можливість контролю за національними ресурсами, досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, за якого забезпечується її конкурентоспроможність і можливість на рівних брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках та обміні науково-технічними досягненнями. Другий – стабільність і стійкість національної економіки, які передбачають захист усіх форм власності, створення надійних умов і гарантій для підприємницької діяльності, стримування факторів, які можуть дестабілізувати ситуацію (боротьба з кримінальними структурами в економіці, недопущення значних розривів у розподілі доходів, здатних викликати соціальні потрясіння тощо). Третій – здатність до саморозвитку та прогресу, створення сприятливого клімату для інвестицій і інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного рівня працівників як невід'ємна й обов'язкова умова стійкості та самозбереження національної економіки.

Слід відмітити, що продовольча безпека є складовою економічної безпеки. У сучасних умовах категорію «продовольча безпека» розглядають як такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави [16].

На думку О.І. Гойчук, по-різному можна тлумачити поняття «продовольча небезпека» та «продовольча незабезпеченість» [17]. Останнє характеризує стан, коли не вистачає продовольства. Отже, цей термін має подвійне смислове навантаження, що дає змогу розглядати сутність економічної категорії «продовольча безпека» ширше та глибше, ніж лише як «безпека» або лише як «забезпечення» (у цьому разі «продовольство»).

Дослідники Е. Шутаєва, Н. Тропанець вважають, що еволюція поглядів на проблему продовольчого забезпечення зумовила виникнення поняття «продовольча безпека», введене ООН у міжнародну практику після зернової кризи 1972-1973 рр. [18]. Спочатку визначення світової продовольчої безпеки було задеклароване Генеральною Асамблеєю ООН в 1974 р. та розглядалося як «збереження стабільності на ринках продовольчих товарів при доступності базових продуктів харчування для всіх країн світу» [19]. Однак у 80-х роках ХХ ст. стан продовольчої безпеки розумівся як не просто наявність продовольства на світовому ринку та стабільність його постачання, а як доступ до продуктів харчування для всіх людей усіх країн світу та достатність продовольства для активного і здорового життя.

На сьогодні Всесвітня рада з продовольства при ООН визначає національну продовольчу безпеку як політику, що дає змогу країні досягнути найбільш високого рівня самозабезпечення продовольством, як результат інтегрованих зусиль із збільшення виробництва необхідних продуктів, покращання систем постачання, споживання продовольства, ліквідації недоїдання і голоду [20, с. 20]. За визначенням ФАО, продовольча безпека держави – це чітко функціонуюча система, яка забезпечує всі прошарки населення продуктами харчування за прийнятими фізіологічними нормами за рахунок власного виробництва та необхідного рівня імпорту тих продуктів, для виробництва яких відсутні внутрішні умови [21].

Перші спеціальні дослідження у вітчизняній економічній науці, присвячені темі продовольчої безпеки, з'явилися в 90-х роках у зв'язку зі значним зниженням обсягів сільськогосподарського виробництва, пов'язаних з економічною кризою після розпаду Радянського Союзу. У нових економічних умовах поняття «продовольча безпека», яке раніше розглядалося в основному в системі понять, пов'язаних із воєнно-стратегічними аспектами, значно розширилося. Проблема продовольчої безпеки має декілька аспектів.

Визначення продовольчої безпеки в українському законодавстві з'явилося 2004 р. в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України». Відповідно до цього закону продовольча безпека розглядалась як захищеність життєвих інтересів людини, що полягає в гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримки її звичайної життєдіяльності [22].

Більшість українських учених визначає основним у характеристиці продовольчої безпеки здатність держави гарантовано задовольняти потреби в продуктах харчування населення країни як за звичайних, так і надзвичайних умов [23]. Продовольча безпека розглядається в контексті можливості держави гарантувати задоволення попиту в продовольстві на рівні, що забезпечує нормальний фізіологічний та інтелектуальний рівні життєдіяльності населення [24].

Учені під керівництвом академіка І. Михасюка пропонують таке визначення продовольчої безпеки: «Продовольча безпека передбачає забезпечення населення країни високоякісними продуктами харчування, гарантоване достатнє харчування... Продовольча безпека залежить від стану національного агропромислового комплексу та його підтримки державою, земельного законодавства, форм власності і господарювання, а також платоспроможності населення. Вона обумовлює як стабільність, так і якість генофонду нації...» [23].

Західні економісти найчастіше вважають доцільним розглядати та досліджувати цю проблему лише на глобальному, міжнародному рівні. Вони дотримуються поглядів, за яких «продовольча безпека не може бути визначена на національному або регіональному рівні» [25]. Дослідник А. Сем розглядає продовольчу безпеку з позиції, згідно з якою споживання окремої людини, сім'ї, соціальної групи залежить від того, що вони можуть придбати для задоволення своїх потреб у харчуванні [26]. Багато західних учених вивчають проблему забезпечення продовольством із глобальних принципів його доступності та не торкаються питань національної продовольчої безпеки.

Ми погоджуємося з думкою, що продовольчу проблему слід розглядати, з одного боку, як нестачу продовольства через слабкий розвиток агропродовольчого виробництва чи несприятливі природно-кліматичні умови або негативні соціально-економічні події (вузьке розуміння), з іншого – як комплекс економіко-технічних, соціально-демографічних, політичних заходів, проблем у виробництві, розподілі, обміні та споживанні продуктів харчування, нестача яких призводить до недоїдання, голоду чи епідемій, соціально-політичної нестабільності в суспільстві тощо (широке розуміння) [27, с. 112].

Наші дослідження свідчать, що сучасне трактування продовольчої безпеки різними вченими має певні відмінності. Однак принципова ознака сутності цього поняття – стабільне забезпечення населення продуктами харчування, залишається однаковою в усіх визначеннях. Так, В. Власов, В. Саблук та інші вважають доцільним при розгляді продовольчої безпеки на рівні країни застосовувати два взаємопов'язані поняття – «продовольча безпека людини» та «продовольча безпека країни», причому перше поняття необхідно трактувати як відповідаль-

ність держави за забезпечення кожного громадянина необхідними енергетично-елементними складовими щоденного раціону харчування відповідно до віку, фізичного навантаження та стану здоров'я [28].

На думку О. Гойчук, забезпечення продовольчої безпеки на рівні окремої людини, сім'ї відноситься до особистих, сімейних потреб [17]. Фізіологічні потреби, до яких відноситься потреба в їжі, а також потреба в безпеці, знаходяться в основі відомої піраміди потреб Маслоу. Продовольча безпека на рівні держави – це суспільна потреба. До суспільних потреб відносяться потреби всього народу, всієї нації, всіх громадян держави. Забезпечення продовольчої безпеки є суспільним благом.

Учений С. Кваша вважає продовольчу безпеку важливим складовим елементом загальнодержавної політики, який характеризує політичну незалежність країни, її економічну міцність і стабільність, соціальну забезпеченість населення та здатність задовольнити продовольчі потреби своїх громадян без шкоди загальнодержавним інтересам [29].

Він виділяє три аспекти продовольчої безпеки: політичний – здатність держави підтримувати свій стабільний позитивний міжнародний імідж на аграрних зовнішніх ринках, яка може забезпечувати своїм громадянам споживання повноцінних продуктів харчування відповідно до прийнятих міжнародних стандартів і норм; економічний – здатність держави до мобілізації внутрішніх ресурсів і агроекономічного потенціалу країни для організації виробництва сільськогосподарської продукції та постачання населення продовольством переважно за рахунок власного виробництва; соціальний – зайнятість населення в аграрному секторі економіки з відповідною продуктивністю праці, її оплатою, з передбаченням повного забезпечення інфраструктурними факторами функціонування сільських районів.

Ми погоджуємося з думкою В. Мунтіяна, який розглядає продовольчу безпеку як складову економічної безпеки України. Він вважає, що економічна безпека визначається виробничо-продуктовою потужністю агропромислового комплексу та його спроможністю вчасно реагувати на кон'юнктуру продовольчого ринку; наявністю необхідних обсягів перехідних запасів; рівнем платоспроможності населення, що має забезпечувати споживчий рівень громадян; недопущенням імпоротної експансії тих продовольчих товарів, забезпечення якими в необхідних обсягах може здійснювати національний агропромисловий комплекс [30].

Так само поділяємо думку вчених, які вважають, що за рахунок високого потенціалу агропромислового комплексу України можна задовольнити власними продуктами харчування внутрішні потреби та зайняти гідне місце на зовнішніх ринках, забезпечивши таким чином продовольчу безпеку. Разом з тим, в Україні обмежувальним фактором продовольчої безпеки є бідність населення через низькі доходи та високу їх диференціацію.

Деякі економісти розглядають продовольчу безпеку як безпеку харчування, коли під продовольчою безпекою розуміють забезпечення населення екологічно чистою, тобто безпечною для здоров'я їжею [31]. У сучасних умовах категорію «продовольча безпека» доцільно розглядати як сукупність соціально-економічних відносин, які виникають з приводу забезпечення населення продуктами харчування, що відповідають нормативам за якістю та кількістю на основі забезпечення економічної безпеки агропродовольчої сфери.

Таким чином, дослідження наукових підходів до визначення поняття «продовольча безпека» показують, що функції держави стосовно її гарантування повинні зводитися до регулювання процесів продовольчого забезпечення, у тому чис-

лі створення умов для розвитку ринкового механізму господарювання, контролю за використанням ресурсів у сільському господарстві, підтримки та захисту економічних інтересів товаровиробників, формування продовольчих запасів і резервних фондів на випадок надзвичайних ситуацій.

Крім того, для забезпечення продовольчої безпеки необхідно враховувати співвідношення між продукцією власного та імпортного виробництва, стан розвитку переробних галузей, заготівельних і торговельних закладів, встановлення доступних основній масі населення цін на продукти харчування тощо. Тому, по суті, забезпечення продовольчої безпеки охоплює весь агропромисловий комплекс країни. Оскільки виробничі ресурси формуються у сфері агропромислового виробництва, то відповідно й агропромисловий комплекс виступає гарантом соціально-економічної стабільності суспільства, економічної безпеки та політичної незалежності держави.

Виходячи із цього, нами визначено основні фактори забезпечення продовольчої безпеки (рис. 1).

Від аналізу цих факторів та правильного і своєчасного реагування на них залежить побудова ефективної системи забезпечення продовольчої безпеки в системі економічної безпеки в сучасних умовах. Загрози національним інтересам держави в забезпеченні необхідного рівня власного виробництва сільськогосподарської продукції, сировини та продовольства виникають через розбалансування всіх основних пропорцій виробництва. Відсутність системного підходу та аграрної політики з чітко вираженими стратегічними пріоритетами, дисбаланс між ресурсними елементами відтворення в агропромисловому комплексі призвели до дисбалансу соціально-економічних процесів розвитку національної економіки та суспільства.

На наш погляд, необхідно більш глибоко підходити до розгляду поняття «продовольча безпека» відповідно до сучасних умов розвитку, розширити наукове розуміння сутності продовольчої безпеки, ставити складніші цілі щодо забезпечення активної життєдіяльності населення за рахунок відповідного рівня та якості продовольства, а також збереження продуктивності агроресурсів. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне провести дослідження вказаної соціально-економічної категорії через її ресурсне забезпечення як складової економічної, а зрештою й національної безпеки. Цей напрям наукового пошуку передбачає не лише ліквідацію нестачі продуктів харчування на різних ієрархічних рівнях, а й забезпечення відтворювального процесу, що включає збалансоване використання земельних, лісових і водних, а також трудових і матеріальних ресурсів.

Отже, у цьому розумінні продовольча безпека – це забезпечена відповідними ресурсами та економічним потенціалом здатність держави гарантувати незалежно від зовнішніх і внутрішніх загроз потреби населення в продовольстві в обсягах, якості та асортименті, що відповідають науково обґрунтованим стандартам і нормам. Держава повинна сприяти раціональному використанню ресурсів, їх якісному покращенню в довгостроковій перспективі.

Метою продовольчої безпеки повинно стати створення умов для економічного, соціального та фізичного доступу кожної людини до продуктів харчування в поточному періоді та в довгостроковій перспективі.

Висновки

Проблема забезпечення продовольством країн, регіонів, населення стояла перед людством із давніх часів. Майже всі економічні, соціальні чи політичні кризи базувалися, насамперед, на проблемі нестачі продовольства. Тому її вирішенню завжди приділялася велика увага, а досягнення відповідного рівня про-

Рис. 1. Напрями забезпечення продовольчої безпеки

Джерело: скомпоновано автором [23; 25; 28; 31]

продовольчої безпеки завжди було основним завданням суспільства. Необхідність продовольчого забезпечення пояснюється ще й тим, що в його основі лежить фізіологічна потреба людини в харчуванні, інстинкт самозбереження, на якому базується людська діяльність.

Продовольчу безпеку повною мірою може гарантувати лише держава, яка формує продовольчу політику та створює умови для її реалізації, насамперед, за рахунок власного виробництва на основі стійкого функціонування агропромислового комплексу. Підтримувати продовольчу безпеку треба також і для забезпечення національної безпеки та незалежності держави.

Аналіз наукових підходів до визначення категорії «продовольча безпека» показав необхідність подальших досліджень. Лише забезпечивши населення продовольством, держава може витратити матеріальні та трудові ресурси на інші види виробництва. Структура національного виробництва значною мірою визначається рівнем ефективності виробництва в галузях, що створюють продукти харчування. Тому формування в Україні соціально орієнтованої економіки вимагає вирішення стратегічного завдання – створення потужного агропродовольчого комплексу для забезпечення потреб населення в продуктах харчування на рівні економічно розвинутих країн, що є показником досягнення достатнього рівня продовольчої безпеки.

У ринкових умовах державна політика повинна бути спрямована на досягнення продовольчої безпеки, створення необхідних резервів продуктів харчування та сільськогосподарської сировини, підвищення рівня продовольчого забезпечення, купівельної спроможності населення, покращання якості продуктів харчування і сільськогосподарської сировини, забезпечення їх конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Вирішення проблеми продовольчої безпеки як найважливішої складової стійкого розвитку країни включає не лише виробництво достатньої кількості продуктів харчування, а й збереження агроресурсів, їх здатності до відтворення та продуктивності, що є необхідним для забезпечення продовольчої безпеки наступних поколінь.

Література

1. Білорус О. Г. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, М. О. Гончаренко, О. В. Зернецька, В. А. Зленко. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Саблук П. Т. Нова економічна парадигма формування стратегії національної продовольчої безпеки України в XXI столітті / П. Т. Саблук. – К., 2001. – 94 с.
3. Пасхавер Б. Ценовая конкурентность аграрного сектора / Б. Пасхавер // Экономика Украины. – 2007. – № 1. – С. 80-84.
4. Власов В. І. Глобальна продовольча проблема / В. І. Власов. – К., 2001. – 506 с.
5. Карамзин Н. М. Записка о древней и новой России в ее политическом и гражданском отношениях / Н. М. Карамзин. – М.: Наука, 1991.
6. Лесков М. А. Гомеостатические процессы и теория безопасности / М. А. Лесков // Безопасность : Информационный сборник. – 1994. – № 4 (20). – С. 64-72.
7. Васильчик С. В. Шляхи забезпечення безпеки соціально-економічних систем / С. В. Васильчик, В. І. Франчук // Науковий вісник НАТУ України. – Вип. 1913. – С. 237-241.
8. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик : наукові концепції та математичні методи / А. Б. Качинський. – К., 2003. – 472 с.
9. Сенчагов В. Экономическая безопасность : состояние экономики, фондового рынка и банковской системы / В. Сенчагов // Вопросы экономики. – 1996. – № 6. – С. 144-153.
10. Филин С. А. Информационная безопасность / С. А. Филин. – М.: Альфа-Пресс, 2006. – 412 с.
11. Новий тлумачний словник української мови. – К.: Аконті, 1999. – 296 с.
12. Жаліло Я. До формування категоріального апарату науки про економічну безпеку / Я. Жаліло // Стратегічна панорама. – 2004. – № 3. – С. 97-104.
13. Казаков Н. Д. Безопасность и синергетика (опыт философского осмысления) / Н. Д. Казаков // Безопасность : Информационный сборник. – 1994. – № 4 (20). – С. 62-63.
14. Проблеми управління економічною безпекою суб'єктів господарювання : монографія / [О. А. Кириченко, М. П. Денисенко, В. С. Сідак, С. М. Лаптев та ін.]. – К.: ІМБ Університету економіки та права «Крок», 2010. – 412 с.
15. Абалкин Л. А. Экономическая безопасность России : угрозы и их отражение / Л. А. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – № 12. – С. 4-13.
16. Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження методики розрахунку рів-

ня економічної безпеки України» від 2 березня 2007 р. № 60 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1022.4251.0>

17. *Гойчук О. І.* Продовольча безпека : монографія / О. І. Гойчук. – Житомир : Полісся, 2004. – 348 с.

18. *Шутаєва О. О.* Продовольча безпека як соціально-економічна категорія, її зміст та основні напрямки забезпечення в умовах глобалізації / О. О. Шутаєва, Н. А. Тропанець // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія : Економіка і управління. – 2010. – Т. 23 (62). – № 1. – С. 174-185.

19. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания 1974 г. Доклад Всемирной продовольственной конференции, Рим, 5-16 ноября 1974 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.un.org/russian/document/declarat/hunger.htm>

20. *Хромов Ю.* Международная продовольственная безопасность и интеграция России / Ю. Хромов // АПК экономика, управление. – 1996. – № 2. – С. 20.

21. Римская Декларация о всемирной продовольственной безопасности и План действий Всемирной встречи на высшем уровне по проблемам продовольствия, Рим, 13 ноября 1996 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rau.su/observer/N3-4_97/019.htm

22. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства» від 24 червня 2004 р. № 1877-IV: за станом на 1 січня 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1877-15>

23. *Михасюк І.* Державне регулювання економіки / За ред. І. Р. Михасюка. Підручник / І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога. – К. : Атіка, Ельга-Н, 2000. – 529 с.

24. *Сеперович Н.* Продовольча безпека в Україні : стан, проблеми, шляхи вирішення / Н. Сеперович, О. Шевцов // Актуальні питання аграрної політики. – К., 2002. – С. 254-300.

25. Політика та розвиток сільського господарства в Україні / За ред. Штефана фон Крамона-Таубадея, Сергія Зорі, Людвіга Штріве. – К. : Альфа-Принт, 2001. – 312 с.

26. *Sen A.* Poverty and Famines : An Essay on Entitlement and Deprivation. Clarendon Press, Oxford, 1981.

27. *Мартинюк С.* Продовольча проблема / С. Мартинюк // Економічна енциклопедія. – Т. 3. – К. : Академія, Тернопіль : Академія народного господарства. – 2002. – С. 112-113.

28. *Власов В. І.* Методичні підходи щодо оцінки продовольчої безпеки країни / В. І. Власов, В. П. Саблук, М. А. Лисак // Економіка АПК. – 2009. – № 8. – С. 43-45.

29. *Кваша С. М.* Зовнішньоекономічна діяльність АПК України : стан, стратегія і тактика розвитку / С. М. Кваша. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА». – 2000. – 252 с.

30. *Мунтіян В. І.* Економічна безпека України / В. І. Мунтіян. – К., 1999. – 462 с.

31. *Щербань В. П.* Організаційно-економічний механізм продовольчої безпеки регіону / В. П. Щербань. – Суми : Козацький вал, 2000. – 288 с.

УДК 311.33:330.83

К.С. Степанкевич
*кандидат економічних наук, доцент,
кафедра зовнішньоекономічної діяльності та логістики,
Університет економіки та права «КРОК»*

Еволюція вітчизняної статистики: етапи та модифікація змісту

У статті проаналізовано етапи еволюції вітчизняної статистики з огляду на способи організації статистичної діяльності та підходи до її цілей і методологій.

Ключові слова: статистика, методологія статистики, етапи розвитку статистики, статистична наука.